

УДК 316.61:2-384:159.942

ЕМОЦІЙНИЙ АСПЕКТ ПРОФЕСІЙНОЇ СОЦІАЛІЗАЦІЇ МАЙБУТНІХ СВЯЩЕННОСЛУЖИТЕЛІВ

Чміль Н.С., аспірант

кафедри загальної та соціальної психології

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки

У статті проаналізовані особливості задоволеності навчальною діяльністю студентів майбутніх священнослужителів. Розглянуті особливості такої задоволеності на всіх курсах навчання.

Ключові слова: професійна соціалізація, ставлення, задоволеність навчальною діяльністю.

В статье проанализированы особенности удовлетворенности учебной деятельностью студентов будущих священнослужителей. Рассмотрены особенности такой удовлетворенности на всех курсах обучения.

Ключевые слова: профессиональная социализация, отношение, удовлетворенность учебной деятельностью.

Chmil N.S. EMOTIONAL ASPECTS OF PROFESSIONAL SOCIALIZATION FUTURE CLERGYMEN

The article analyses peculiarities of satisfaction with educational activity of students future priests. The features of such satisfaction on all courses of study are presented.

Key words: professional socialization, attitude, satisfaction with training activities.

Постановка проблеми. Дослідження професійної соціалізації майбутніх священнослужителів пов'язане із постановою Міністерства оборони України «Положення про службу військового духовенства (капеланську службу) у Збройних Силах України» (від 27.01.2015 р.), яка містить завдання такої служби, зокрема замовлення науково-дослідних робіт, соціологічних досліджень тощо з питань релігійної опіки особового складу та участь у розробленні навчальних програм, тренінгів тощо з підвищення кваліфікації військових священиків (капеланів).

Ступінь розробленості проблеми. Аналіз проблеми професійної соціалізації здійснювали багато вітчизняних та зарубіжних учених, серед яких І.В. Арендачук, Дж. Гінграс, К. Гордон, В.С. Єлагіна, В.В. Землянський, В.В. Зонь, Л.І. Кандрашова, О.С. Кисельова, Д.В. Ковальова, Д. Лордлі, Д. Маклелан, С. Мелроус, Дж. Міллер, О.Ю. Немудрая, В.Я. Нечаєв, А.Г. Пашков, Дж. Пейдж, Н.О. Перінська, В.В. Радул, О.В. Сидоренко, В.А. Сластионін, Н.С. Тимченко, О.В. Харченко, Ю.К. Чернова, І.І. Шеремет, Ю.В. Юсеф та ін.

Теоретичний аналіз поняття «професійна соціалізація» виявив наявність різних його трактувань. Найбільш загальним вважаємо визначення Н.В. Фокіної, яка описує професійну соціалізацію, як соціалізацію, що передбачає різні стадії розвитку, кожна з яких характеризується своїми особливостями професійного самовизначення та проектування життєвих стратегій [7].

Здійснений аналіз вітчизняних концепцій професійної соціалізації дає підстави виокремити такі підходи до розуміння цього феномена, як: процес адаптації особистості до професії (В.В. Радул); двосторонній процес засвоєння досвіду та його реалізації (Н.О. Пекінська, І.В. Сидоренко, Н.С. Тимченко, Е.В. Харченко); етап безперервного процесу становлення професіонала (І.В. Арендачук); процес набуття компетентності (В.С. Єлагіна, В.В. Землянський, О.С. Кисельова, Е.Ю. Немудра).

Більшість сучасних закордонних досліджень професійної соціалізації є спеціалізованими, тобто пов'язаними із конкретними професіями: лікаря, бізнесмена чи адвоката (Дж. Гінграс, К. Гордон, Д. Лордлі, Д. Маклелан, С. Мелроус, Дж. Міллер, Дж. Пейдж) [9; 10; 11].

Таким чином, процес професійної соціалізації є складовою частиною соціалізації загальної, що регулює процес професійного становлення. Так, професійна соціалізація передбачає адаптацію до особливостей та умов діяльності, інтеріоризацію або засвоєння професійних установок, знань та вмінь, а також реалізацію професійної діяльності. Інтеріоризація професійних установок здійснюється через виховний та культурний впливи середовища. Професійні знання та вміння засвоюються під час теоретичного та практичного навчання.

Важливим компонентом професійної соціалізації майбутніх священнослужителів на етапі оволодіння знаннями та вміннями виступає задоволеність діяльністю, як емоційний компонент ставлення до навчальної

діяльності; як інтегративний показник, який відображає ставлення студентів до умов і результатів навчальної діяльності у ВНЗ.

Задоволеність Н.Ю. Єсенкова трактує як стійке довгострокове позитивне емоційне ставлення до діяльності [2, с. 257]. Задоволеність виступає одним із факторів, що впливають на прийняття рішення про продовження діяльності (в основному професійної або навчально-професійної) [3, с. 63]. Також задоволеність особистості (усвідомлена чи неусвідомлена) є суб'єктивним критерієм успішного проходження адаптації у ВНЗ. Існує пряма залежність: чим вища задоволеність працею, тим більш високий рівень адаптованості особистості [1].

Задоволеність діяльністю ряд науковців вважають показником якості професійної підготовки у ВНЗ [4, 6]. Як позитивний емоційний стан людини, який виникає в результаті реалізації її установок і вимог до роботи, трактує задоволеність діяльністю Ф.Р. Хагур [8].

Термін «задоволеність навчальною діяльністю», який розуміється як емоційно оцінне ставлення студентів до виконуваної навчальної діяльності та умов її протікання, включає в себе ставлення до різних аспектів навчальної діяльності студентів. Дослідниця Л.В. Міщенко, узагальнивши і систематизувавши відомі дані, виділила комплекс складових поняття «задоволеність навчальною діяльністю», що включає в себе: 1) задоволеність навчальним процесом; 2) задоволеність виховним процесом; 3) задоволеність обраною професією; 4) задоволеність взаєминами з однокурсниками; 5) задоволеність взаємодією з викладачами та керівниками ВНЗ; 6) задоволеність побутом, бюджетом, дозвіллям, здоров'ям [5].

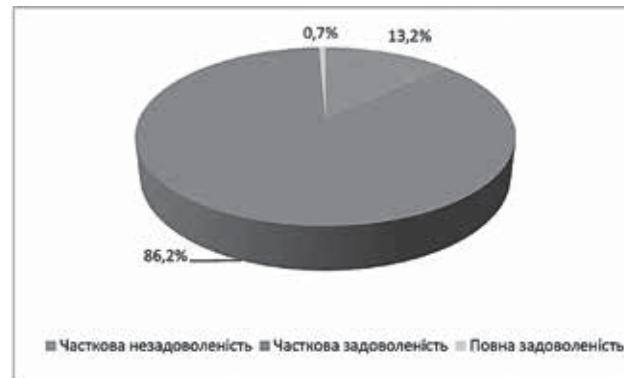
Таким чином, поняття «задоволеність навчальною діяльністю» охоплює емоційний компонент професійної соціалізації майбутніх священнослужителів, тобто їхні суб'єктивні переживання щодо усіх складових елементів професійної соціалізації на етапах адаптації та оволодіння знаннями та вміннями.

Отже, емоційний компонент ставлення студентів до навчальної діяльності є широко дослідженим явищем. Проте проблема емоційного аспекту професійної соціалізації саме майбутніх священнослужителів не ставала предметом комплексного психологічного вивчення.

Мета статті – емпіричне дослідження задоволеності навчальною діяльністю, як емоційного компоненту професійної соціалізації майбутніх священнослужителів.

Виклад основного матеріалу. Для реалізації мети дослідження було використано методику: Тест-опитувальник задоволеності навчальною діяльністю (Л.В. Міщенко) [5]. Вибірку дослідження склали 152 студенти-богослови 1–6 курсів віком 16–28 років із Рівненської духовної семінарії, Київської та Волинської православних богословських академій Української православної церкви Київського патріархату (УПЦ КП).

Отримані результати дають підстави стверджувати про відсутність у представлений вибірці студентів, які повністю не задоволені навчальною діяльністю. Часткова незадоволеність, що характеризується наявністю багатьох навчальних і комунікативних труднощів, виявлена у 13,2% майбутніх священнослужителів. Значна частина досліджуваних, а саме 86,2%, продемонструвала часткову задоволеність навчальною діяльністю, у яких незадоволеність виникає лише в окремих сферах навчально-професійної діяльності. Найменше респондентів (0,7%) зазначили повну задоволеність навчальною діяльністю (Рис.1).

Рис.1. Загальна задоволеність навчальною діяльністю студентів майбутніх священнослужителів, %

Для більш детального аналізу отриманих результатів ми розглянули характеристики складових загальної задоволеності навчальною діяльністю студентів майбутніх священнослужителів (Рис. 2).

Лише у 3,3% досліджуваних задоволеність навчальним процесом, як ставлення, що виникає, коли навчальний процес забезпечує освітні потреби кожного відповідно до його схильностей, інтересів та можливостей, сприяє розвитку творчого, інтелектуального потенціалу, є повною. Для 72,4% студентів характерна часткова задоволеність, а для 24,3% – часткова незадоволеність навчальним процесом у ВНЗ.

Повністю задоволеними виховним процесом виявилися 3,9% респондентів. Такі студенти вважають, що виховна робота допо-

магає навчитися успішно жити в суспільстві, а також формує соціально-значущі якості та вміння бачити проблеми і вирішувати їх у міру своїх можливостей. Більшість студентів (75,7%) проявили часткову задоволеність, а майже четвертина (20,4%) – часткову незадоволеність виховним процесом.

Частково задоволені обраною професією – 75,7% студентів. Повну задоволеність професією, як такою, що забезпечує саморозкриття, самоактуалізацію, забезпечує потребу в соціальному визнанні та повазі, дозволяє забезпечувати себе і сім'ю, виявило 13,2% опитаних майбутніх священнослужителів. У 11,1% респондентів виявлено часткову незадоволеність обраною професією.

Частково не задоволеними стосунками із однокурсниками – 21,7% опитаних студентів. Більшість респондентів (74,3%) зазначили, що частково задоволені такими стосунками. Лише 3,9% студентів про-

явили повну задоволеність стосунками із одногрупниками, що характеризується доброзичливістю і взаємними симпатіями, можливістю висловлювати власну думку і супроводжується бажанням проводити разом вільний час.

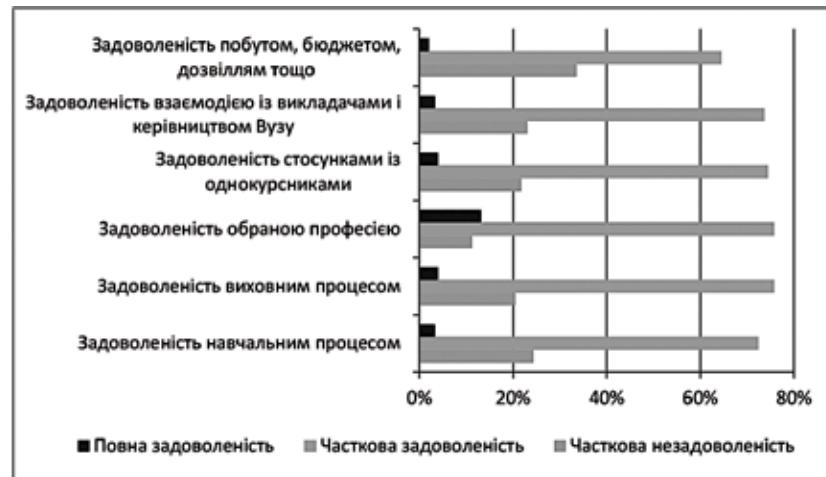
Частково не задоволеними взаємодією із викладачами і керівництвом вузу виявилися 23,0% студентів. Вони вважають, що викладачі не сприяють формуванню впевненості в собі, розвивають у студента професійні вміння та навички без урахування їх індивідуальних особливостей, не заохочують ініціативу, не переймаються щодо поліпшення умов навчальної діяльності. Частково задоволеними взаємодією із викладачами і керівництвом вузу виявились 73,7% студентів, частково не задоволеними – 23,0%.

Частково не задоволені побутом, бюджетом, дозвіллям 33,6% опитаних студентів. Часткову задоволеність побутом проявили 64,5% досліджуваних, а повну – лише 2,0%.

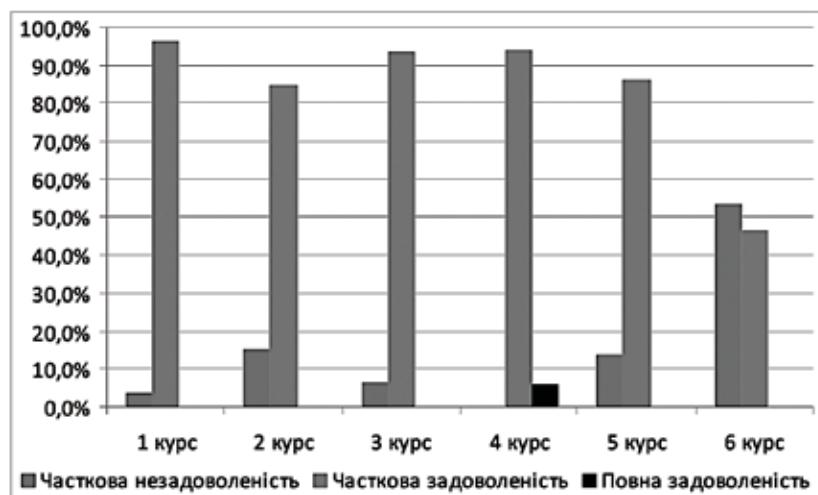
Також ми здійснили аналіз особливостей задоволеності навчальною діяльністю студентів майбутніх священнослужителів на різних курсах навчання (Рис. 3).

Так, на першому курсі 96,3% студентів частково задоволені навчальною діяльністю, і лише 3,7% – частково не задоволені. Навчальним процесом частково не задоволені 11,1% досліджуваних першого курсу, а частково задоволені – 88,9%. Виховним процесом повністю задоволені 14,8% студентів, частково – 74,1%, частково не задоволені – 11,1%. Відсотковий розподіл щодо задоволеності обраною професією аналогічний попередньому. Стосунками із однокурсниками частково не задоволені 25,9% студентів першого курсу, частково задоволені – 74,1%. Взаємодією із викладачами і керівництвом ВНЗ повністю задоволені 7,4% студентів, частково – 81,5%, частково не задоволені – 11,1%. Побутом частково не задоволені 18,5% студентів першого курсу, частково задоволені – 81,5%.

На другому курсі 15,0% студентів демонструють часткову не задоволеність, а решта

Рис.2. Особливості задоволеності навчальною діяльністю студентів майбутніх священнослужителів, %

Рис.3. Загальна задоволеність навчальною діяльністю студентів майбутніх священнослужителів відповідно до курсу навчання, %

85,0% – часткову задоволеність навчальною діяльністю. Навчальним та виховним процесами частково не задоволені 17,5% досліджуваних, а 82,5% – частково задоволені. У 77,5% студентів виявлена часткова, у 12,5% – повна задоволеність, а у 10,0% – часткова не задоволеність обраною професією. Стосунками із одногрупниками повністю задоволені 2,5% студентів другого курсу, 72,5% – частково задоволені, а 25,0% – частково не задоволені. Взаємодією із викладачами і керівництвом ВНЗ частково задоволені 72,5% студентів, частково не задоволені – 27,5%. Побутом частково не задоволені 42,5% студентів другого курсу, частково задоволені – 57,5%.

На третьому курсі 93,5% студентів частково задоволені навчальною діяльністю, і лише 6,5% – частково не задоволені. Навчальним процесом частково не задоволені 35,5% досліджуваних, а частково задоволені – 64,5%. Частково не задоволені виховним процесом 29,0% студентів третього курсу, частково задоволені – 71,0%. У 74,2% студентів виявлена часткова, у 19,4% – повна задоволеність, а у 6,5% часткова незадоволеність обраною професією. Стосунками із одногрупниками повністю задоволені 3,2% студентів третього курсу, 87,1% – частково задоволені, а 9,7% – частково не задоволені. Взаємодією із викладачами і керівництвом ВНЗ повністю задоволені 6,5% студентів, частково – 80,6%, частково не задоволені – 12,9%. Побутом частково не задоволені 25,8% студентів третього курсу, частково задоволені – 71,0%, частково не задоволені – 25,8%.

На четвертому курсі 94,1% студентів демонструють часткову, а решта 5,9% – повну задоволеність навчальною діяльністю. Відсотковий розподіл задоволеності студентів навчальним процесом аналогічний показникам загальної задоволеності навчальною діяльністю. Виховним процесом частково задоволені 94,1% студентів, частково не задоволені – 5,9%. У 82,4% студентів четвертого курсу виявлена часткова, у 5,9% – повна задоволеність, а у 11,8% – часткова не задоволеність обраною професією. Стосунками із одногрупниками повністю задоволені 11,8% студентів, 70,6% – частково задоволені, а 17,6% – частково не задоволені. Взаємодією із викладачами і керівництвом ВНЗ повністю задоволені 5,9% студентів, частково – 88,2%, частково не задоволені – 5,9%. Побутом частково не задоволені 52,9% студентів четвертого курсу, частково задоволені – 41,2%, частково не задоволені – 5,9%.

На п'ятому курсі 13,6% студентів демонструють часткову не задоволеність, а решта

86,4% – часткову задоволеність навчальною діяльністю. Навчальним процесом частково не задоволені 27,3% досліджуваних, а частково задоволені – 54,5%, частково не задоволені – 18,2%. Частково не задоволені виховним процесом 18,2% студентів п'ятого курсу, частково задоволені – 72,7%, повністю задоволені – 9,1%. У 77,3% студентів виявлена часткова, у 13,6% – повна задоволеність, а у 9,1% – часткова незадоволеність обраною професією. Стосунками із одногрупниками повністю задоволені 9,1% студентів другого курсу, 72,7% – частково задоволені, а 18,2% – частково не задоволені. Взаємодією із викладачами і керівництвом ВНЗ частково задоволені 63,6% студентів, частково не задоволені – 36,4%. Побутом частково не задоволені 18,2% студентів п'ятого курсу, частково задоволені – 81,8%.

На шостому курсі 46,7% студентів частково задоволені навчальною діяльністю, 53,3% – частково не задоволені. Навчальним процесом частково не задоволені 66,7% досліджуваних, а частково задоволені – 33,3%. Частково не задоволені виховним процесом 46,7% студентів шостого курсу, частково задоволені – 53,3%. У 66,7% студентів виявлена часткова, у 6,7% – повна задоволеність, а у 26,7% – часткова незадоволеність обраною професією. Стосунками із одногрупниками частково задоволені 60,0% студентів шостого курсу, а 40,0% – частково не задоволені. Взаємодією із викладачами і керівництвом ВНЗ частково задоволені 46,7% студентів, частково не задоволені – 53,3%. Побутом частково не задоволені 53,3% студентів, частково задоволені – 40,0%, повністю задоволені – 6,7%.

Висновки. Здійснене емпіричне дослідження задоволеності навчальною діяльністю, як емоційного компоненту професійної соціалізації, дає підстави стверджувати, що у провідної частини студентів майбутніх священнослужителів навчальна діяльність здійснюється в межах норми, проте не дає можливості реалізувати всі здібності, а також деяка незадоволеність виникає в окремих сферах навчально-професійної діяльності. Повністю задоволених навчальною діяльністю зафіксовано лише декілька студентів, повністю не задоволених не виявлено взагалі.

Детальний аналіз особливостей задоволеності навчальною діяльністю майбутніх священнослужителів дозволяє виокремити проблемні сфери такої діяльності. Так, найменш задоволені студенти побутом, бюджетом, дозвіллям, взаємодією з викладачами і керівництвом вузу, а також стосунками із одногрупниками. Такі результати пов'язані із особливими умовами

навчальної діяльності майбутніх священнослужителів: часткова соціальна депривація, переважання професійного виховання над професійним навчанням, постійна включеність у практичну діяльність.

На різних курсах навчання було виявлено особливі закономірності задоволеності студентів майбутніх священнослужителів навчальною діяльністю. Для студентів характерні високі показники задоволеності обраною професією протягом усіх курсів навчання. Студенти першого курсу найменше задоволені стосунками із однокурсниками, проте задоволені виховним процесом. У студентів другого курсу спостерігається збільшення кількості незадоволених студентів щодо практично усіх складових: побуту, стосунків із викладачами та однокурсниками, виховного та навчального процесів. На третьому курсі студенти значно позитивніше оцінюють свої стосунки з одногрупниками, викладачами та керівництвом вузу. Проте відбувається подальше зростання незадоволеності щодо побуту, виховного та навчального процесів. Студенти четвертого курсу характеризуються відносною задоволеністю усією навчальною діяльністю та її компонентами, окрім побуту. У студентів на цьому курсі навчання незадоволеність побутом характерна для більшості опитаних. У студентів п'ятого курсу виявлено відносну задоволеність навчальним та виховним процесами, а також стосунками із одногрупниками. Проте взаємодією із викладачами та керівництвом ВНЗ опитані не задоволені. На шостому курсі навчання у студентів переважає незадоволеність навчальною діяльністю загалом та усіма її складовими елементами. Це ймовірно пов'язано із кризою професійної самореалізації, що припадає на цей період.

Перспективи подальших досліджень вбачаються у емпіричному обґрунтуванні взаємозв'язку задоволеності навчальною діяльністю із мотивацією, а також у здійсненні порівняння особливостей емоційного компоненту професійної соціалізації студентів духовних та світських ВНЗ.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бучкин А.В. Модель адаптации студентов к учебному процессу в колледже: автореф. дис. на соиск. науч. ст. канд.: спец. 13.00.08 / А.В. Бучкин. – М.: Федер. ин-т развития образования, 2012. – 25 с.
2. Есенкова Н.Ю. Особенности мотивационных процессов и их влияние на удовлетворенность студентов медицинского вуза / Н.Ю. Есенкова // Известия Рос. гос. пед. ун-та им. А.И. Герцена. – 2009. – № 112. – С. 256–260.
3. Ильин Е.П. Мотивация и мотивы / Е.П. Ильин. – СПб. : Питер, 2011. – 512 с.
4. Кормина Е.Я. Социологический анализ удовлетворенности качеством профессиональной подготовки выпускников педагогического вуза как показатель их профессионального самочувствия / Е.Я. Кормина // Вестник Сургутского государственного педагогического университета. – 2014. – № 2(29). – С. 119–128.
5. Мищенко Л.В. К проблеме диагностики отношения студентов к учебной деятельности / Л.В. Мищенко // Вестник практической психологии образования. – 2007. – № 3 – С. 122–128.
6. Русанова А.А. Удовлетворенность как показатель качества образования в современном вузе (из опыта конкретного социологического исследования). – [Электронный ресурс] / А.А. Русанова // Современные исследования социальных проблем. – 2011. – № 3 (07). – Режим доступа: <http://sisp.nkras.ru/issues/2011/3/rusanova.pdf>.
7. Фокина Н.В. Управление процессом профессиональной социализации в региональном высшем учебном заведении: дис. ... канд. соц. наук: 22.00.04 / Н.В. Фокина. – Москва, 2008. – 156 с.
8. Хагур Ф.Р. Категория «удовлетворенность трудом» в социологическом измерении / Ф.Р. Хагур // Теория и практика общественного развития. – 2011. – № 8. – С. 82–84.
9. MacLellan D. Professional socialization in dietetics: a review of literature / D. MacLellan, D. Lordly, J. Gingras // Canadian Journal of Dietetic Practice and Research. – 2011. – № 72 (1). – P. 37–42.
10. Melrose S. Becoming Socialized into a New Professional Role: LPN to BN Student Nurses' Experiences with Legitimation / S. Melrose, J. Miller, K. Gordon, K.J. Janzen // Nursing Research and Practice. – 2012. – P. 1–8.
11. Page G. Professional Socialisation of Valuers: What Literature and Professional Bodies Offer / G. Page // International Education Journal. – 2005. – № 5 (5). – P. 105–116.